

امکان‌سنجی استناد به تئوری تعدیل در حقوق ایران به عنوان راهکاری در تعذر قراردادی - روش‌نعلی شکاری، سید مصطفی میلانی
حمایت کیفری از حقوق نسل‌های آینده در اسناد بین‌المللی - عادل ساریخانی، مصطفی کرمی پور
تحلیل حق نظارت مردم بر حکومت از دیدگاه علی (علیه السلام) با نگاهی به قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران - ابراهیم موسی زاده،
محمد صالحی

تاملاتی در تشریح قسامه با توجه به علوم جرم‌یابی - محمدعلی حاجی ده‌آبادی، روح‌الله شمشیری
بازخوانش تعاملات (برخی گروه‌های مذهبی و بازیگران نظام بین‌الملل) حوزه تروریسم به عنوان وسیله دستیابی به منافع ملی با
تاکید بر مسئولیت‌های حقوقی در کشورهای اسلامی - سید محمدرضا موسوی فرد، حمیدرضا نوروزیان، عارفه کردی نسب،
نفیسه طوسی، آیدا قاسم زاده

اصل منع اعاده پناهندگان از منظر اسناد حقوق بشری با تأکید بر پناه‌جویان زیست محیطی - مهناز خرسندی، عسکر جلالیان
خطرات اولویت یافتن مسائل مادی در مشاغل حقوقی - محمد ستایش‌پور، مریم فرجی ترک
احکام و آثار اذن در نظام حقوقی ایران و فرانسه - حسن نجارها
مقایسه رکن مادی جرم کلاهبرداری رایانه‌ای با سنتی - علی پایدارفرد، جواد نادری عوج بغزی، احمدرضا امتحانی
مبانی نظری حاکم بر کنترل تسلیحات نظامی با تأکید بر مواضع متعارض سازمان ملل متحد و سازمان تجارت جهانی در خصوص تجارت
تسلیحات نظامی متعارف - پوریا ابراهیم زاده، سمیه رحمانیان

کودک و کودکی از منظر فلسفه و ادبیات - مریم شعبان
اعتبار امر مختوم در دعاوی مدنی و کیفری - امیر محمدی، محمدمهدی حیدری، سهیلا مرادی قلعه
جایگاه شعب تخصصی کوزوو در نظام عدالت کیفری جهانی - مصطفی فضائلی، آرش ملک
جرم‌انگاری اظهار خلاف واقع مطلع در حقوق ایران - سعید اسدزاده، فاطمه احدی، مجتبی کنجوری
اقدامات شرکت‌های خارجی بابت استفاده عراق از تسلیحات شیمیایی در دفاع مقدس از منظر حقوق مسئولیت بین‌المللی -
محمد ستایش‌پور، پریشان شفانی

مروری جامعه‌شناختی و جرم‌شناختی نسبت به پدیده روسپیگری در نظام بین‌الملل و ایران با تأکید بر آموزه‌های جرم‌شناسی
اسلامی - سید محمدرضا موسوی فرد، اسد اخضری فرد، علی مردان احمدی
تعامل پلیس با نهادهای پیشگیری از جرم - مینا مومنی، سید مهدی احمدی موسوی
حقوق کودکان مهاجر در اسناد ملی و بین‌المللی - رضا خواجه نورالدینی، سیده پریسا میرابی
صلاحیت واقعی قوانین کیفری از منظر حقوق اسلام - مصطفی کرمی پور، مونا رجب زاده باغی
بررسی تغییر از جرائم خیابانی به جرائم سایبری در آغاز همه‌گیری کووید-۱۹ - رویکردی به نظریه فعالیت‌های روزانه - مریم کمائی
جایگاه مأمورین امنیتی انگلستان در کشف جرایم - زهرا وهبی، آرش رزمی

استقلال قضات در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران در پرتو آموزه‌های دین‌مبین اسلام - محمد ستایش‌پور، فاطمه زهرا آسیان
شرایط قانونی و ابعاد حقوقی و کیفری مالکیت فکری در نظام حقوقی جمهوری اسلامی ایران - سمیه زیلابی، صادق فتیلی، ابراهیم مقدم
امکان‌سنجی تحقق ایده جرم‌انگاری (جرم مسئولیت مدنی مدیران) از تئوری تا عمل بر اساس رویکردهای مدل مسئولیت کیفری
قانون اقدام راهبردی لغو تحریم‌ها - سید محمدرضا موسوی فرد، حمیدرضا نوروزیان، نفیسه دهرویه، محمدرسول انصاری نیا،
ندا حقیقی

ارزیابی فقهی-حقوقی تعدد واقعی در حدود، قصاص و دیات - علی محمدی جورکویه، احمدرضا امتحانی، جواد نادری عوج بغزی
جایگاه و نقش مردم در استقرار و استمرار نظام امت و امامت در پرتو آراء شهید بهشتی - محمدصادق داریوند
میانجیگری، نظام عدالت مشارکتی، نسل سوم نظام عدالت کیفری و حقوق اطراف دعوا - صادق فتیلی، محمد فتیلی، ابراهیم مقدم

The Principle of Prohibition of Repatriation of Refugees from the Perspective of Human Rights Documents with Emphasis on Environmental Refugees

اصل منع اعاده پناهندگان از منظر اسناد حقوق بشری با تأکید بر پناه جویان زیست محیطی

Mahnaz Khorsandi

Master of International Law, Payam Noor University, South Tehran Branch, Tehran, Iran (Corresponding Author)

مهناز خورسندی

کارشناس ارشد حقوق بین‌الملل، دانشگاه پیام نور واحد تهران جنوب، تهران، ایران (نویسنده مسئول)
mahnazkhorsandi1357@gmail.com

Asgar Jalalian

Associate Professor of International Law, Payam Noor University, South Tehran Branch, Tehran, Iran

عسکر جلالیان

دانشیار حقوق بین‌الملل، دانشگاه پیام نور واحد تهران جنوب، تهران، ایران
a.jalalian@pnu.ac.ir

Abstract

During the last century, human society has been more involved in biological problems such as the conversion of fertile lands into deserts, floods due to lack or excessive rainfall, volcanoes, storms and earthquakes and etc which have led to the migration of the residents of these areas and the emergence of environmental refugees. The main challenge that we seek to examine in this study is the recognition of this type of asylum by international instruments and governments and the observance of the principle of Prohibition of repatriation of refugees to their country. In general, all asylum seekers have rights that the host country is required to respect. However, what was obtained from the results of the present research is that there are always deficiencies in international documents and assemblies in the direction of international protection of environmental asylum seekers, in the direction of non-restoration and other rights of them. In this regard, the design of an international convention to protect them could indicate a paradigm shift in the international human rights system and supportive frameworks aimed at ensuring a dignified human life. Also, in the meantime, the participation and cooperation of governments in recognizing this type of refugees and their rights, supporting and implementing the principle of prohibition of repatriation in their case was neglected.

Keywords: Environmental Refugees, The Principle of Prohibition of Repatriation of Refugees International Documents, Human Rights.

چکیده

در طول قرن اخیر جامعه بشری بیشتر درگیر مشکلات زیستی چون تبدیل شدن زمین‌های حاصلخیز به بیابان، سیلاب ناشی از کمبود یا بیش از حد بارش، آتشفشان، طوفان و زلزله و غیره بوده که منجر به کوچ ساکنین این مناطق و ظهور پناه جویان زیست محیطی شده است. چالش اساسی که در این پژوهش نیز به دنبال بررسی آن هستیم به رسمیت شناختن این نوع پناهندگی از سوی اسناد بین‌المللی و دولت‌ها و رعایت اصل منع اعاده ایشان به کشورشان می‌باشد. به طور کلی تمام پناه جویان در هر کجای دنیا که باشند دارای حقوقی می‌باشند که کشور پذیرنده ایشان ملزم به رعایت این حقوق است. اما آنچه از نتایج پژوهش حاضر حاصل گردید این است که همواره در جهت حمایت بین‌المللی از پناه جویان زیست محیطی، در جهت عدم اعاده و دیگر حقوق ایشان، در اسناد و مجامع بین‌المللی کمبودهایی وجود دارد. در این راستا طرح ریزی یک کنوانسیون بین‌المللی برای حمایت آن‌ها، می‌تواند حاکی از یک تغییر پارادایم در نظام بین‌المللی حقوق بشر و چهارچوب‌های حمایتی معطوف به تضمین حیات شرافتمندانه انسان باشد. همچنین در این بین نباید از مشارکت و همکاری دولت‌ها در به رسمیت شناختن این نوع پناهندگان و حقوق آن‌ها، حمایت و اجرای اصل منع اعاده در موردشان، غافل ماند.

واژگان کلیدی: پناه جویان زیست محیطی، اصل منع اعاده، اسناد بین‌المللی، حقوق بشر.

Received: 2022/07/31 - Review: 2022/09/12 - Accepted: 2022/11/22

دریافت مقاله: ۱۴۰۱/۰۷/۳۱ - بازنگری مقاله: ۱۴۰۱/۰۹/۱۲ - پذیرش مقاله: ۱۴۰۱/۱۱/۲۲

ارجاع:

خرسندی، مهناز؛ جلالیان، عسکر؛ (۱۴۰۱)، اصل منع اعاده پناهندگان از منظر اسناد حقوق بشری با تأکید بر پناه جوین زیست محیطی، تمدن حقوقی، شماره ۱۲.

Copyrights:

Copyright for this article is retained by the author (s) , with publication rights granted to Legal Civilization. This is an open-access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>) , which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

CC BY

مقدمه

امروزه از جمله موضوعات مهم و اساسی در حقوق بین الملل، حقوق پناهندگانی می باشد که تحت تأثیر عوامل مختلف مجبور به ترک محل زندگی خود به صورت فردی و جمعی می گردند. همواره در طول تاریخ بشریت به دلیل عواملی چون جنگ، خشونت، شرایط زیستی نامطلوب و عوامل فراوان دیگری، انسان های دربند مجبور به ترک منزل و محل زندگی و کشور خود می شدند و تلاش می کردند تا به مناطق امن برسند. این افراد از وحشت این که مورد خشونت، تجاوز و قتل قرار گیرند، ناخواسته ترک وطن نموده و راهی کشورهایی می شدند که خالی از این مشکلات باشند. امروزه نیز موضوع پناهندگان همچنان یکی از مسائل جاری بین المللی است که مورد توجه و تأکید قرار گرفته است. در واقع از قرن ها پیش که موضوع پناهندگی بین جامعه های انسانی مشاهده می شد، هر جامعه ای سعی داشت تا براساس رسوم و قواعد خود، راه حلی برای آن بیندیشد. به طور کلی هر پناهنده علاوه بر آن که به فکر امنیت جان خود می باشد، باید بتواند در کشور جدید نیازهای اولیه خود و خانواده اش را رفع نماید؛ از این رو زندگی در کشوری با ثبات سیاسی بیشتر و بهره مندی از مزایای رفاهی آن آرزوی هر پناهنده ای است. براساس حق پناهندگی هر فردی که به هر دلیلی جان و یا حقوق بنیادین خود و خانواده اش را در خطر ببیند، می تواند از آن بهره مند شده و به کشور دیگر پناهنده گردد همچنانکه در ماده ۱۴ اعلامیه جهانی حقوق بشر این حق به رسمیت شناخته شده و بر آن تأکید شده است.

مطالعه در تاریخ نشان می‌دهد تا قرن نوزدهم اکثر پناهجویان به دلیل باورها و اعتقادات دینی و به طور کلی علل مذهبی همراه با استقلال طلبی کشورهای اروپایی مجبور به ترک محل زندگی خود می‌شدند. این عوامل پس از جنگ‌های جهانی اول و دوم جای خود را به علل سیاسی داد. در قرن بیستم در کنار علل مذهبی و سیاسی، عوامل اجتماعی از جمله بی‌توجهی به حقوق اقلیت‌ها از جمله علل اصلی پناهجویی بوده است (تویت^۱، ۱۹۹۹، ۱۰۶).

اگرچه همچنان دلایل اجتماعی، سیاسی و مذهبی اصلی‌ترین عوامل برای پناه جویی است، امروزه عوامل دیگری به جز آزار دولت‌ها نیز سبب مهاجرت و پناهجویی افراد می‌شوند. یکی از مهم‌ترین این عوامل، تغییرات زیست محیطی است که روزانه زندگی تعداد زیادی از انسان‌ها را، به ویژه در مناطق آسیب پذیر دنیا تحت تأثیر قرار می‌دهد. در این میان نوع دیگری از پناهندگی که در سال‌های اخیر بسیار مورد توجه قرار گرفته شده، پناهندگی زیست محیطی است. طی این مدت بیش از پیش شاهد مشکلات زیستی چون تبدیل شدن زمین‌های حاصلخیز به بیابان، سیلاب ناشی از کمبود یا بیش از حد بارش، آتشفشان، طوفان و زلزله و غیره بودیم که منجر به کوچ ساکنین این مناطق و ظهور پناه جویان زیست محیطی شده است. از طرفی می‌توان گفت شکل‌گیری و گسترش بحران‌های زیست محیطی در جهان و عدم توجه دولت‌ها به مسئولیت بین‌المللی‌شان، ضرورت تأسیس یک مرجع قضایی مستقل بین‌المللی را ایجاد نموده است. در واقع تحقق بسیاری از حقوق اولیه بشری مانند حق حیات و برخورداری از عدالت در گرو حفاظت از محیط زیست می‌باشد (نجفی اسفاد و جلالیان، ۱۳۹۱، ۱۱۵).

باید خاطر نشان نمود که این تحرکات وسیع منجر به بروز تنش‌های عمیق و مشکلات فراوانی برای کشورهای مقصد پناه جویان گشته است. نکته‌ای که باید در این جا بدان توجه ویژه‌ای داشت این است که به طور اعم تمام این پناه جویان در هر کجای دنیا که باشند دارای حقوقی می‌باشند که کشور پذیرنده ایشان ملزم به رعایت این حقوق است. از جمله نخستین اسنادی که ارائه‌دهنده این حقوق بودند می‌توان به کنوانسیون ۱۹۵۱ سازمان ملل متحد و در پی آن پروتکل ۱۹۶۷ اشاره نمود (نظری تاج آبادی، ۱۳۶۹، ۳۲). تا قبل از این‌ها، قراردادهای مربوط به وضعیت پناهندگان روسی، اتریشی و آلمانی تنها مدارک رسمی بودند که به موضوع پناه جویان توجه نمودند. در حال حاضر مجامع کشورهای مختلف، قطعنامه‌ها، میثاق‌ها و اعلامیه‌های متعددی را در دفاع از حقوق پناهندگان تصویب کرده‌اند که مورد پذیرش بسیاری از کشورهای جهان قرار گرفته است. بر این اساس می‌توان گفت افرادی که به هر دلیلی از سرزمین خود

رانده یا مجبور به ترک آن می‌شوند، دارای حقوق مختلفی چون حق برخورداری از آزادی، امنیت، منع هرگونه شکنجه، داشتن شغل، تحصیل و غیره هستند. همچنین در شرایط ویژه حق منع اعاده پناهندگان، حتی مهم و اساسی است که کاملاً در اسناد بین‌المللی بر آن تأکید شده است، بنابراین تمامی دولت‌ها موظف به رعایت آن هستند. ضرورت حمایت از پناه جویان در این گونه موارد برگرفته از وضعیت مجرمین سیاسی در قرن نوزدهم میلادی است و اولین سند حمایتی در این زمینه کنوانسیون ۱۹۳۳ مربوط به وضعیت پناهندگان می‌باشد که طبق آن دولت‌های عضو تعهد نمودند که جز در مواردی که امنیت ملی و نظم عمومی ایجاب کند از اخراج یا منع اعاده پناهندگان جلوگیری نمایند.

در راستای مطالب ذکر شده و با توجه به هدف اصلی پژوهش حاضر که بررسی اصل منع اعاده پناهندگان از منظر اسناد حقوق بشری با تأکید بر پناه جویان زیست محیطی می‌باشد، می‌توان پرسش‌هایی را به این صورت مطرح نمود که امروزه اصل منع اعاده پناهندگان تا چه اندازه مورد توجه اسناد حقوق بشری قرار گرفته است؟ و در این بین پناه جویان زیست محیطی از این لحاظ دارای چه جایگاهی در اسناد و حقوق بین‌الملل می‌باشند؟ به نظر می‌رسد در حال حاضر تلاش‌های فراوانی در قبال حمایت از پناهندگان در عرصه بین‌الملل شده است و سعی زیادی نیز گشته تا پناه جویان زیست محیطی به‌عنوان گروه جدیدی که ناچار به پناهندگی هستند، مورد شناسایی و حمایت قرار گیرند.

۱- پناهندگی

براساس تعریف کنوانسیون ۱۹۵۱ ژنو از پناهنده می‌توان گفت: «پناهنده در واقع انسانی می‌باشد که به دلیل بیم قابل توجهی از این که به دلایل متفاوتی مانند تبار یا دین یا هويت یا عضو شدن در دسته‌جات اجتماعی و یا برخورداری از فکر و اعتقاد سیاسی مورد تهدید و آزار شکنجه قرار گیرد، بیرون از محدوده کشوری که در آن ساکن است، زندگی می‌نماید و برایش ممکن نیست و یا این که به دلیل بیم گفته شده میلی ندارد تابع آن کشور باشد و یا اگر تابعیت هم ندارد و بعد از بروز این رویدادها در بیرون از مرزهای وطن خود به صورت دائم زندگی می‌کند، امکان بازگشت ندارد یا به علت بیم گفته شده میلی به بازگشت ندارد» (کارتون^۲، ۲۰۱۸، ۳۳۹). در حقوق کشور ایران نیز به موجب اصل یکصد و پنجاه و پنجم^۳ قانون اساسی، دولت جمهوری اسلامی ایران می‌تواند به کسانی که پناهندگی سیاسی بخواهند پناه دهد مگر این

2- Carton

۳- دولت جمهوری اسلامی ایران می‌تواند به کسانی که پناهندگی سیاسی بخواهند پناه دهد مگر این که بر طبق قوانین ایران خائن و تبهکار شناخته شوند.

که طبق قوانین ایران خائن و تبهکار شناخته شود.

به طور کلی می‌توان چنین بیان کرد که افراد در شرایط خاص که در معرض خطر و ترس باشند، حق خواهند داشت به کشورهای دیگر پناهنده شوند و کشورهای مورد تقاضای فرد، مکلف به پذیرش او هستند. در مواد ۳۱^۴ و ۳۲^۵ و ۳۳^۶ کنوانسیون ۱۹۵۱ ژنو پناهندگان، نکاتی آمده است که از مجموع آن‌ها می‌توان چنین نتیجه گرفت که اصل پذیرش پناهنده، حتی برای پناهنده و تکلیفی برای کشور مورد درخواست است.

همچنین از دیگر تعهدات این کنوانسیون در مورد پناهندگان موارد زیر می‌باشد: عدم تبعیض: «دول متعاقد مقررات این کنوانسیون را بدون تبعیض از لحاظ نژاد یا مذهب یا سرزمین اصلی، درباره پناهندگان اجرا خواهند نمود.»^۷ «دین:» «دول متعاقد در سرزمین خود نسبت به آزادی پناهنده در اجرای امور دینی و دادن تعلیمات دینی، مذهبی به کودکان خود رفتاری حداقل در حد رفتاری که نسبت به اتباع خود دارند، اتخاذ خواهند نمود.»^۸ «اشتغال با دستمزد:» «در مورد حق اشتغال به کار با دستمزد، هر دولت متعاقد نسبت به پناهندگانی که به طور منظم در سرزمین او سکونت کرده‌اند مطلوب‌ترین رفتاری را که در چنین موارد نسبت به اتباع دول بیگانه معمول می‌دارد به عمل خواهد آورد.»^۹ مواد ۱۸ و ۱۹ نیز در مورد ایجاد

۴- ماده ۳۱: پناهجویانی که مخالف قانون در کشور پناه‌دهنده زندگی می‌کنند: ۱- دولت‌های متعاقد، پناهجویانی را که به طور مستقیم از مکانی که در آن جا زندگی و آزادی شان به مفهوم ماده یک در معرض تهدید بوده و بدون اجازه به سرزمین آن‌ها وارد شده یا در آن جا زندگی می‌کنند را به این دلیل که مخالف قانون، وارد وطن آن‌ها گشته‌اند یا در آن به سر می‌برند، مجازات نخواهند کرد؛ با این شرایط که بلافاصله خود را به مقامات مربوطه معرفی و دلایل کافی برای ورود یا حضور غیرقانونی خود بیان نمایند. ۲- دول متعاقد در مورد رفت و آمد این نوع پناهجویان محدودیت‌هایی غیر از آنچه لازم باشد ایراد نخواهند نمود و این محدودیت‌ها تنها تا زمانی خواهد بود که شرایط ایشان در کشور پناه‌دهنده تعیین نشده است یا اجازه ورود به کشور دیگری را تحصیل نموده‌اند. دول متعاقد برای این نوع پناهجویانی شرایط و تسهیلات مناسب فراهم خواهند نمود تا اجازه ورود به مکان دولت دیگر را دریافت کنند.

۵- ماده ۳۲: اخراج: ۱- دول متعاقد، پناهجویانی را که به طور منظم در سرزمین آنان به سر می‌برند، اخراج نخواهند کرد؛ مگر به دلایل حفظ امنیت ملی یا نظم عمومی. ۲- اخراج چنین پناهجویانی فقط براساس تصمیمات قانونی انجام می‌گردد، به پناهنده یاد شده باید اجازه داده شود که برای رفع اتهام از خود مدارکی ارائه کند. ۳- دول متعاقد به چنین پناهجویانی به اندازه کافی زمان می‌دهد تا بتوانند از طریق قانونی مجوز ورود به کشور دیگری را دریافت نمایند.

۶- ماده ۳

۷- ماده ۴

۸- ماده ۷

شرایط اشتغال به مشاغل تجاری، کشاورزی و صنعتی و هرگونه حرفه‌های آزاد علمی پیشنهاد می‌نماید. جیره بندی: «در صورتی که نظام جیره‌بندی وجود داشته باشد و توزیع محصولات کمیاب در میان عموم مردم طبق سهمیه صورت گیرد، نسبت به پناهندگان نیز مانند اتباع کشور رفتار خواهد شد.»^۹ آزادی رفت و آمد: «هریک از دول متعاقد به پناهندگانی که طبق قانون در سرزمین آن‌ها به سر می‌برند، حق خواهند داد که محل سکونت خود را انتخاب نمایند و آزادانه در داخل سرزمین آن دولت رفت و آمد کنند. مشروط به رعایت مقرراتی که معمولاً در این گونه موارد درباره خارجی‌ان اجرامی شود.»^{۱۰} تعلیمات عمومی: «در مورد تحصیلات ابتدایی دول متعاقد نسبت به پناهندگان مانند اتباع خود رفتار خواهند کرد. در مورد تحصیلات غیرابتدایی و مخصوصاً در مورد حق اشتغال به تحصیل و تعیین ارزش مدارک تحصیلی دیپلم‌ها و دانشنامه‌های صادره از ممالک خارجی و تخفیف حقوق و عوارض مربوط به اعطای کمک هزینه به پناهندگان، رفتاری معمول خواهند داشت که تا سر حد امکان مساعد بوده و در هر حال از رفتاری که نسبت به بیگانگان به طور کلی به عمل می‌آید، نامساعدتر نباشد»^{۱۱} (سیفی آتشگاه، ۱۳۹۹، ۶۹).

اعلامیه حقوق بشر اسلامی در ماده ۱۲ خود تصریح می‌کند که: «هر انسانی بر طبق شریعت، حق انتخاب و انتقال مکان برای اقامت در داخل و یا خارج کشورش را دارد و در صورت تحت ظلم قرار گرفتن می‌تواند به کشور دیگر پناهنده شود و بر آن کشور پناهنده واجب است که با او مدارا کند، تا این که پناهگاهی برایش فراهم شود؛ با این شرط که علت پناهندگی به خاطر ارتکاب جرم طبق نظر شرع نباشد.» اعلامیه جهانی حقوق بشر نیز در ماده ۱۴ خود بیان می‌دارد که: «هر کس حق دارد در برابر تعقیب، شکنجه و آزار، پناهگاهی جست‌وجو کند و در کشورهای دیگر پناه اختیار کند» (اسداله زاده، ۱۳۹۶، ۴۵).

در این جا باید خاطر نشان نمود که گرچه اعلامیه جهانی حقوق بشر، با هدفی غیر از حمایت از پناهندگان تهیه گشته، ولی قوانینی را در خود جای داده برای تمام بشر؛ صرف‌نظر از تعلق آن‌ها به کشور یا مذهبی خاص. در مقدمه آن چنین بیان شده: «مجمع عمومی، این اعلامیه جهانی حقوق بشر را آرمان مشترکی برای تمام مردم و کلیه ملل اعلام می‌نماید تا کل افراد و ارکان اجتماع این اعلامیه را دائماً مدنظر

۹- ماده ۲۰

۱۰- ماده ۲۶

۱۱- ماده ۲۲

داشته باشند و مجاهدت کنند که به وسیله تعلیم و تربیت، احترام این حقوق و آزادی‌ها توسعه یابد و با تدابیری تدریجی، ملی و بین‌المللی، شناسایی و اجرای واقعی و حیاتی آن‌ها، چه در میان خود ملل عضو و چه در بین مردم کشورهای که در قلمرو آن‌ها می‌باشند، تأمین گردد. «مهم‌ترین حقوق ذکر شده در این اعلامیه که شامل پناهندگان نیز می‌شود عبارتند از: برخورداری از تمام حقوق و آزادی‌ها.^{۱۲} حق زندگی و امنیت شخصی.^{۱۳} منع هرگونه شکنجه و رفتار خلاف شئون بشری.^{۱۴} برابری همه افراد بشر در برابر قانون.^{۱۵} حق عبور و مرور و انتخاب آزادانه محل زندگی.^{۱۶} داشتن حق کار و حرفه.^{۱۷} حق بهره‌مندی از آموزش و پرورش تا مرتبه عالی آن^{۱۸} (خواجه پور و حدادیان، ۱۳۹۵، ۱۰۹).

۲- پناه جویان زیست محیطی

در سال‌های اخیر بیش از یک میلیارد هکتار زمین حاصلخیز در جهان تبدیل به بیابان شده که این موضوع ساکنین این مناطق را مجبور به مهاجرت نموده است. همچنین وقوع سیل‌های غیرقابل کنترل در برخی مناطق، فوران آتشفشان به صورت جریان گدازه، ریزش خاکستر، انفجار کوه و ایجاد زمین لرزه، ریزش باران‌های اسیدی، انتشار گازهای سمی، منجر به آواره شدن مردم ساکن این مناطق گشته است و آنان را تبدیل به پناه جویان زیست محیطی نموده است. همچنین پژوهش‌ها حاکی از آن است که وقوع خشکسالی‌های ممتد، تغییرات دما، بالا آمدن سطح آب دریا که به تدریج بر سلامت افراد و فعالیت اقتصادی و معیشتی آن‌ها تأثیرات سوء گذاشته و منجر به نابودی دام‌ها، زمین‌های زراعی و ماهیگیری می‌گردد، ممکن است چاره‌ای برای افراد جز ترک محل زندگی خود باقی نگذارد. از طرفی رویدادهای طبیعی ناگهانی از قبیل زلزله یا سیل منجر می‌شود، مردمی که در مدت زمانی کوتاه، شاهد نابودی خانه و کاشانه خود هستند یا نتیجه یک عمر زندگی خود را در خروش سیلاب‌ها از دست می‌دهند، در شرایط جدید و در صورتی که حمایت‌های مناسبی برای بازسازی و تداوم زندگی خود نیابند، مجبور به جدایی از

۱۲- ماده ۲

۱۳- ماده ۳

۱۴- ماده ۵

۱۵- ماده ۷

۱۶- ماده ۱۳

۱۷- ماده ۲۳

۱۸- ماده ۲۶

محل زندگی شوند. به طور کلی مشکلات زیست محیطی را می‌توان یک بحران اجتماعی دانست که تهدیدی برای صلح و امنیت محسوب می‌گردد. از سویی می‌توان گفت بحران زیست محیط یک تهدیدی برای امنیت زمانی و مکانی است که شیوه زندگی را تحت تأثیر قرار می‌دهد و همچنین منافع ملی و اقتصادی را نیز دچار تنش می‌سازد.

بنابراین تغییرات زیست محیطی و پیامدهای آن از جمله عواملی هستند که می‌تواند منجر به آواره شدن افراد و یا در اصطلاح تبدیل ایشان به پناهندگان زیست محیطی گردد. اصطلاح پناهندگان زیست محیطی در سال ۱۹۸۵ به دنبال تأسیس سازمان ملل متحد مورد توجه قرار گرفت (ال هیناوی^{۱۹}، ۱۹۸۵، ۹۹). طبق بیانات سازمان همکاری‌های اقتصادی و توسعه^{۲۰}، پناهنده زیست محیطی به علت عوامل محیطی، به ویژه از دست دادن و تخریب زمین و فاجعه طبیعی، آواره شده است. به دلیل نگرانی جامعه بین‌المللی در خصوص مهاجرت‌های ناشی از عوامل مختلف زیست محیطی، پنل بین‌الدولی تغییرات آب و هوایی^{۲۱} در سال ۱۹۹۰ در اولین گزارش خود این موضوع را مورد توجه قرار داد و چنین تأکید نمود که در صورت ادامه روند تخریب محیط زیست و به دنبال آن تغییرات آب و هوایی، میلیون‌ها نفر آواره گشته و مجبور به ترک محل زندگی خود خواهند شد. در واقع امروزه مهاجرت‌های زیست محیطی تبدیل به یکی از جمله اساسی‌ترین بحران‌های انسانی شده‌اند که از سویی با افزایش روند گرمایش زمین و پیامدهای آن در قرن اخیر بیشتر مورد توجه قرار گرفته شده است.

باید گفت اغلب بلایای طبیعی که منجر به پناهندگان زیست محیطی می‌شود مانند سیل، آتش سوزی، خشکسالی‌های بلندمدت، آتشفشان، زلزله و آلودگی محیط زیست، غیرقابل اجتناب می‌باشند. نکته قابل توجه این که امروزه سبک‌ها و رویه‌های ناصحیح استفاده از زمین توسط ملت‌های توسعه نیافته، استطاعت رژیم‌های زیست بومی را در جهت نگهداری درست از حیات پایین آورده است. از طرفی ظهور فناوری‌های پرخطر در پاره‌ای از موارد منجر به وقوع رویدادهای فاجعه آمیزی شده است از قبیل حادثه

19- El-Hinnawi

20- OECD

۲۱- پنل یا هیئت بین‌دولتی تغییر اقلیم (Intergovernmental Panel on Climate Change) همچنین مشهور با سرواژه IPCC یک ارگان بین‌دولتی علمی است که اقدام به ارزیابی جامع از اطلاعات علمی، فنی، اجتماعی و اقتصادی جاری در مورد مخاطرات تغییرات آب و هوایی بر اثر فعالیت‌های انسانی در سراسر جهان می‌کند. ارزیابی پیامدهای بالقوه این تغییرات و گزینه‌های احتمالی سازگار شدن با این پیامدها و کاستن از عواقب آن، از کوشش‌های این نهاد است.

چرنوبیل که در یک پروسه بسیار بلندمدت، تمامی بخش‌های آن منطقه و حوالی و پیرامون آن را غیرقابل زندگی و فعالیت نمود. اگرچه این نوع اتفاقات به علت شدت آسیبی که به محیط زیست وارد می‌کند، بسیار حائز اهمیت است اما در کنار آن، فعالیت‌های مخرب فراوانی نیز وجود دارند که می‌توانند تبعات گسترده‌ای به محیط زیست وارد نمایند مانند سرازیر شدن فاضلاب‌های صنعتی به رودخانه‌ها، دریاها و آب‌گذرها و یا نشت نفت از تأسیسات بزرگ نفتی در دریاها (رنجبرزاده و جلالیان، ۱۴۰۰، ۴۵۹).

لازم به ذکر است که در یک پژوهش کیفی داده‌ها توسط کارشناسان، عوامل زیر بیشترین نقش را در ایجاد مهاجرت و پناهندگی محیط زیستی را داشته‌اند: شدت و تکرارپذیری حوادث آب و هوایی؛ کمبود منابع آب؛ حاصلخیز نبودن زمین برای تأمین معیشت جمعیت محلی؛ فقدان امنیت غذایی؛ غیرقابل سکونت بودن مناطق ساحلی؛ امکان بروز منازعات ناشی از رقابت بر سر منابع محدود (UNFCCC, 2016).

در سال ۲۰۱۵، بروز سیل (پنجاه و شش درصد) و توفان (سی و چهار درصد)، مهم‌ترین عواملی بوده که منجر به مهاجرت شده است. در حدود ده درصد موارد نیز خصوصاً در آفریقا، خاورمیانه و هند، بروز منازعات و بلایای طبیعی عامل مهاجرت بوده است (UNFCCC, 2016). با این حال در تمامی این حالت‌ها، عواملی که لزوماً ارتباطی به محیط زیست ندارند (عدم تأمین شاخص‌های امنیت انسانی و حکمرانی مطلوب) زمینه‌ای را فراهم کرده‌اند که توانمندی جمعیت انسانی را برای رویارویی با حوادث محیط زیستی کاهش داده است.

تمامی این موارد در واقع محل زندگی افراد را غیرقابل زندگی نموده و در نتیجه افراد مجبور به تغییر مکان دائمی می‌شوند. اگر تغییر مکان در داخل کشور روی دهد، دولت مسئولیت افراد را بر عهده دارد، اما اگر کل کشور در معرض خطر زیست محیطی قرار گیرد، افرادی که از کشور خارج می‌شوند، پناهنده زیست محیطی محسوب می‌گردند.

۳- اصل منع اعاده پناهندگان

به طور کلی موضوع پناهندگی یکی از موضوعات مناقشه برانگیز در کشورهای پناهنده پذیر است. این مسئله از دید مجامع حقوق بشری نیز، پنهان نمانده و به عنوان مثال سازمان عفو بین‌الملل در گزارش‌های متعددی به این رویداد پرداخته است. یکی از مهم‌ترین حقوق پناهندگان که مورد تأکید فراوان قرار گرفته، اصل بازنگرداندن پناهندگان به کشوری است که به علل مختلف از آن کشور رانده شده و یا مجبور به جدایی از آن گشته‌اند.

اصل منع اعاده که در زبان فارسی به آن رد مرز گفته می‌شود، ریشه فرانسوی^{۲۲} دارد و از نظر لغوی به معنای رد کردن یا بازگرداندن^{۲۳} دشمنی است که قادر به شکستن خطوط دفاعی طرف مقابل خود نمی‌باشد (وانهیول^{۲۴}، ۲۰۰۰، ۱۴۲). در حقوق پناهندگان اصطلاح منع اعاده، به ممنوعیت بازگرداندن فرد پناهنده به کشوری دلالت دارد که ممکن است در آن حیات یا آزادی وی به علت نژاد، مذهب، ملیت، عضویت در گروه سیاسی یا تعلق به گروه‌های اجتماعی در معرض تهدید قرار گیرد (گودوین گیل^{۲۵} و همکاران، ۲۰۲۱، ۱۱۷). ضرورت حمایت از پناهندگان در این نوع موارد از تفکری نشأت می‌گیرد که در نیمه اول سده نوزدهم میلادی در مورد مجرمین سیاسی شکل گرفت و بعدها کم‌کم در ابتدای قرن بیستم به پناهندگان رواج پیدا کرد.

این اصل همواره مورد حمایت مسلم سازمان ملل متحد و دیگر نهادهای مربوط قرار گرفته است. در این راستا ماده ۳۳ کنوانسیون ۱۹۵۱ ژنو نیز در زمینه منع اعاده پناهندگان بیان نموده: «هیچ یک از دولت‌های تعهدکننده، به هیچ عنوان نمی‌توانند فرد پناهنده را به مکانی که ممکن است وی را تهدید نماید، برگردانند. از جمله این عوامل تهدیدکننده عبارتند از تبار، دین، قومیت و افکار سیاسی.» (ناصرزاده، ۱۳۷۲، ۱۲۹) و در ادامه تأکید شده: «اما پناهنده‌ای که طبق دلایل کافی، وجودش برای امنیت کشوری که در آن به سر می‌برد، خطرناک بوده یا طبق رأی قطعی دادگاه محکوم به ارتکاب جرم یا جنایت مهمی شده و مضر به حال جامعه کشور تشخیص داده شود، نمی‌تواند دعوی استفاده از مقررات مذکور در این ماده را بنماید.» با دقت در این مواد و در نظر گرفتن هدف اصلی کنوانسیون که تأکید به برابری و بهره‌مندی تمام مردم دنیا از آزادی‌های اساسی و حقوق اولیه است، می‌توان اذعان داشت که روح حاکم بر این کنوانسیون تأکید بر حق پناهندگی برای مردم در معرض خطر و ترس و تکلیف برای دولت‌های متعاقد بر پذیرش این گروه از افراد است.

همچنین سازمان اجرایی کمیساریای عالی پناهندگی هم در قانون شماره ۲۵، به لزوم مقدمات نخستین پشتیبانی بین‌المللی از پناهندگان مخصوصاً ممنوعیت اعاده که از شروط اساسی حقوق بین‌الملل می‌باشد، اشاره و اجبار نموده است. کمیساریا موظف است تا حرکات بین‌المللی را در جهت حمایت جهانی از

22- refouler

23- Drive Back or Repel

24- Vanheule

25- Goodwin-Gill

پناهندگان و سایر اشخاص تحت حمایت این سازمان و با هدف حل مشکلات ایشان، راهنمایی و همسو کند. این سازمان سعی دارد تا از حقوق پناهندگان مانند حق اشتغال، حق تحصیل ابتدایی، حق تحصیل اموال و دارایی‌ها، حق آزادی رفت و آمد، حق دسترسی به دادگاه صالح، ممنوعیت بازگرداندن اجباری، بازگشت داوطلبانه آن‌ها به کشور خود و اسکان مجدد آن‌ها در کشور ثالث، براساس کنوانسیون ۱۹۵۱ اطمینان حاصل نماید (صفایی، ۱۳۷۴، ۹۱).

در اعلامیه جهانی حقوق بشر مصوب ۱۹۴۸ نیز حق پناهندگی به‌عنوان یکی از حقوق مسلم بشری، احصاء گردیده است. کنوانسیون ملل متحد علیه شکنجه و رفتارهای موهن و غیرانسانی نیز چنین دستور می‌دهد که: «هیچ دولت عضو کنوانسیون، شخص را به کشور دیگری که شواهد جدی مبنی بر وجود شکنجه و خطر نسبت به جان افراد در آن وجود دارد، بازگشت نخواهد داد.» در ماده ۱۲ آئین نامه پناهندگان مصوب ۱۳۴۲/۰۹/۲۵ آمده: «پناهنده را نمی‌توان اجباراً به کشوری که در آنجا جان یا آزادی اش به علل سیاسی، نژادی، مذهبی یا تعلق به گروه‌های اجتماعی در معرض خطر است، اعزام نمود» (عبادی، ۱۳۸۵، ۱۷۲).

بنابراین طبق تمام این اسناد تا وقتی که شرایط برای بازگشت پناهندگان به کشورشان مساعد نگردد، بازگرداندن آنان، برخلاف اعلامیه و قطعنامه‌های مختلف در مورد پناهجویان می‌باشد. نکته قابل ذکر اینکه در کنار پذیرش اصل منع اعاده پناهندگان، معمولاً پناهندگان در کنار برخورداری از امنیت اجتماعی، وظیفه دارند مقرراتی را به نفع دولت میزبان مراعات کنند بر این اساس ماده ۲ کنوانسیون ۱۹۵۱ ژنو مقرر می‌دارد که هر پناهنده در کشوری که زندگی می‌کند دارای وظایفی است که به موجب آن، ملزم به رعایت قوانین و مقررات آن کشور و اقداماتی که برای حفظ نظم عمومی انجام می‌دهد، می‌باشد. در ماده ۲۶ کنوانسیون مزبور آمده است: «پناهنده در ارتباط با رفت و آمد باید مقررات عمومی را که نسبت به خارجی‌ان اعمال می‌شود، رعایت کند.» ماده ۳۲ نیز می‌گوید: «پناهندگان مکلف به رعایت نظم عمومی و امنیت ملی هستند و در صورت نقض آن، دولت پذیرنده می‌تواند آنان را اخراج کند» (ناصرزاده، ۱۳۷۲، ۱۲۲).

۴- اسناد حقوق بشری مرتبط با اصل منع اعاده پناه جویان زیست محیطی

محیط زیست میراث مشترک بشریت است و از رویدادهایی که متوجه آن می‌گردد تقریباً همه کشورها به تبع آن متضرر می‌شوند. امروزه اکوسیستم‌های ملی، منطقه‌ای و جهانی در وضعیت وخیم آلودگی قرار

گرفته‌اند که این نمایانگر ورود خسارات غیرقابل جبران بر محیط زیست است (جلالیان، ۱۳۹۹، ۱۳۴).

براساس گزارش سازمان بین‌الملل مهاجرت در سال ۲۰۱۷ حدود نوزده میلیون نفر در اثر حوادث زیست محیطی مجبور به جابه‌جایی شدند، این رقم یک و نیم برابر تعداد افرادی است که در این سال در اثر مخاصمات مسلحانه مجبور به مهاجرت یا پناهندگی شده‌اند. مطابق با پیش‌بینی‌ها تا سال ۲۰۵۰ تعداد جابه‌جایی‌های اجباری زیست محیطی به دویست میلیون نفر افزایش پیدا خواهد کرد. با این که در حال حاضر تغییرات اقلیم یکی از مهم‌ترین عوامل مهاجرت‌های زیست محیطی شناخته شده است؛ اما تاکنون تعریف مشخصی از پناهندگان زیست محیطی در کنوانسیون ۱۹۵۱ درباره وضعیت پناهندگان و پروتکل الحاقی ۱۹۶۷ به این کنوانسیون یا در دیگر معاهدات بین‌المللی بیان نشده است. در این کنوانسیون در احصای دلایلی که فردی بتواند پناهنده محسوب شود از کلمه پناهندگان نام برده اما مستقیماً به پناهندگان زیست محیطی اشاره نمی‌کند.

همچنین در اساسنامه کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل متحد، کاستن از تعداد پناهندگانی که نیاز به حمایت دارند و مساعدت به بازگشت داوطلبانه ایشان را در زمره وظایف خود قرار داده است. کمیساریا در سطح بین‌المللی، معاهدات مربوط به حقوق پناهندگان را ترویج کرده و بر مطابقت عملکرد دولت‌ها با حقوق بین‌المللی پناهندگان بازمینی می‌نماید. کارکنان کمیساریا حقوق پناهندگان را در میان تمام افرادی که در حمایت از آن‌ها دخالت دارند ترویج می‌دهند، مرزبانان، روزنامه نگاران، سازمان‌های غیردولتی، حقوقدانان، قضات و کارکنان ارشد دولتی از جمله این افراد هستند.

همچنین در بخش اجرایی، کارکنان کمیساریا برای حمایت از پناهندگان طیف گسترده‌ای از فعالیت‌ها را انجام می‌دهند که عبارتند از: ثبت درخواست پناهنده برای اسکان مجدد در کشور دوم پناه‌دهنده؛ اطلاع‌دهی به پناهندگان در مورد شرایط کشور مبدا به منظور قادر ساختن آن‌ها به اتخاذ تصمیمات آگاهانه در مورد بازگشت؛ ادغام در کشور پناه‌دهنده یا اسکان مجدد در کشورهای دیگر؛ انتقال اردوگاه‌های پناهندگان از مناطق مرزی به مناطق دارای امنیت بالا؛ ضمانت رعایت حقوق زنان پناهنده در تقسیم غذا و خدمات اجتماعی؛ وحدت مجدد خانواده‌های از هم جدا شده؛ پاسخ به شرایط اضطراری؛ کمک‌دهی به پناهندگان برای برگشتن به وطن خود در صورت مساعدبودن شرایط برای بازگشت؛ نظارت بر مراکز نگهداری و ارائه مشاوره به دولت‌ها در مورد طرح قوانین پناهندگی، سیاست‌ها و عملکردها (اسدی پور، ۱۳۹۶، ۴۴)

در این راستا باید اشاره نمود راهنمای تعیین وضعیت پناهندگان نیز که توسط کمیساریای عالی پناهندگان سازمان ملل در امور پناهندگان تهیه شده افرادی را که به علت تغییرات زیستی، ناگزیر به ترک کشور خود شده‌اند به‌عنوان پناهنده تحت شمول کنوانسیون ۱۹۵۱ یا پروتکل ۱۹۶۷ به رسمیت نمی‌شناسد (زیک^{۲۶}، ۲۰۱۵، ۱۶۴).

کنوانسیون سازمان وحدت آفریقا نیز راجع به بخش‌های خاصی از موضوع پناهنده گشتن، تبیین این کلمه را وسیع‌تر نمود. این کنوانسیون پناهنده را چنین تعریف می‌کند: «هر فردی که به دلیل تجاوز خارجی، اشغال، تسلط بیگانگان یا هر واقعه‌ای که به طور جدی نظم عمومی تمام یا بخشی از کشور اصلی یا متبوع خود، وادار به ترک کشور اصلی برای یافتن پناهگاهی در کشور دیگری غیر از کشور اصلی یا متبوع خود گردد.» در کنوانسیون تغییرات اقلیم سازمان ملل متحد^{۲۷} نیز که شامل تبیین چالش‌های بلندمدت تغییرات آب و هوایی و همچنین اتخاذ اقدامات مشخص برای سرعت بخشیدن به پاسخ جهانی نسبت به تغییرات اقلیم است؛ تعریف مشخصی درباره مهاجران و آوارگان زیست محیطی ارائه نشده است. از طرفی اعلامیه کارتاژنا^{۲۸} که در سال ۱۹۸۴ تصویب شده، گردهمایی نمایندگان دول آمریکای لاتین، تهدیدشدن زندگی و امنیت اشخاص را از علت‌های پناه آوردن آن‌ها بیان کرده که پناهندگان زیست محیطی را نیز دربرمی‌گیرد. کنوانسیون کامپالا، کنوانسیون حمایت و کمک به مردم آواره داخلی در آفریقا که در دسامبر سال ۲۰۱۲ لازم‌الاجرا شد، توسط سازمان وحدت آفریقا تصویب شده است و به تغییرات اقلیم به‌عنوان یکی از دلایل پناهندگی و آوارگی اشاره نموده است. اما این کنوانسیون به‌عنوان یک سند منطقه‌ای فاقد ویژگی جهانشمولی است.

طبق تعریف سازمان بین‌المللی مهاجرت هم «مهاجران زیست محیطی شامل افرادی است که به دلیل حوادث زیست محیطی یا در اثر وخیم‌ترشدن وضعیت زیست محیطی، محل سکونت خود را تغییر می‌دهند. این جابه‌جایی‌ها می‌تواند درون مرزی یا فرامرزی، به صورت کوتاه‌مدت یا بلندمدت باشد.»^{۲۹} با توجه به مطالب ذکر شده می‌توان تصریح نمود که پناهندگان زیست محیطی نیز مانند دیگر انواع پناهندگان از تمام حقوق پناهندگی برخوردار می‌باشند که البته یکی از این حقوق برخورداری در اصل منع اعاده پناهندگان است. اگرچه این موضوع شاید به طور مستقیم در اسناد حقوق بشری بیان نشده و از

26- Zieck

27- UNFCCC

28- cartagena

پناه جویان زیست محیطی به طور مستقیم نام برده نشده است، اما این گروه نیز به دلیل شرایط نامناسبی که ایشان را مجبور به ترک محل زندگی و دیار خود و در نهایت کوچ و پناه بردن به منطقه‌ای دیگر نموده، در زمره پناهندگان قرار داده است و براساس قوانین حقوق بشری هر پناهنده‌ای دارای حقوقی است و کشور پناه‌دهنده نمی‌تواند در صورت نامساعد بودن شرایط زندگی در کشور قبلی، آن‌ها را بدان جا باز گرداند. علیرغم اهمیت موارد ذکر شده اما به نظر نمی‌رسد جبر و مسئولیت در پذیرش پناهندگان در کشورها به صورت عرف بین‌المللی در آمده باشد (پودستا^{۲۹}، ۲۰۱۹، ۵۵)؛ زیرا که در موارد مختلف استنفکاف کشورها از پذیرش پناهندگان مشاهده گشته است و سازمان‌های مدافع حقوق بشر و یا سازمان ملل متحد به استناد این مواد به تقبیح آن پرداخته‌اند.^{۳۰}

مطالب فوق نشان از اهمیت وجود یک کنوانسیون بین‌المللی ویژه برای پناه‌جویان محیط زیستی می‌دهد. چالش مهم در این زمینه، تعیین اجباری بودن یا اختیاری بودن فرایندی است که به ترک محل سکونت منجر شده است. البته بدون شک تعیین مرز دقیق بین این دو مورد همواره آسان نبوده و مستلزم در نظر گرفتن ملاحظات متعددی است که توصیف اجباری یا اختیاری بودن مهاجرت را به امری پیچیده و دشوار تبدیل می‌کند همین دشواری در توصیف ممکن است یکی از دلایل مثبت برای طرح‌ریزی یک کنوانسیون بین‌المللی برای حمایت از پناه‌جویان محیط زیستی تلقی شود (مک آدام، ۲۰۱۱، ۸۷).^{۳۱}

نتیجه

امروزه سازمان ملل و مجامع کشورهای مختلف قطعنامه‌ها، میثاق‌ها و اعلامیه‌های متعددی را در دفاع از حقوق پناهندگان تصویب کرده‌اند که مورد پذیرش بسیاری از کشورهای جهان قرار گرفته است. افرادی که به هر علتی از مکان زندگی خود رانده یا مجبور به ترک آن می‌شوند، در اندیشه جهانی و نظام حقوق بین‌المللی دارای مزایا و حقوقی هستند. بنابراین، از جهت نظری و حقوقی مشکل پناهندگان مورد توجه جامعه بین‌الملل قرار گرفته است، اما قوانین پناهندگی به علت نداشتن پشتوانه اجرایی، از جهت عملی و اجرایی با مشکلات عدیده‌ای همواره روبه‌رو بوده است. در این بین پناهندگان زیست محیطی نیز خالی از این مشکلات نبوده‌اند و همواره در کشور پناهنده به دلایل مختلف از جمله به رسمیت نشناختن ایشان

29- Podesta

۳۰- به‌عنوان نمونه استنفکاف کشور ترکیه از پذیرش پناهندگان عراقی و استنفکاف کشور ایتالیا از پذیرش پناهندگان آلبانیایی در سال‌های اخیر را می‌توان ذکر کرد.

31- McAdam

برخوردهایی داشته‌اند که مجبور به بازگشتن به دیار خود شده‌اند. اصل عدم اعاده پناهندگان اصلی است که در برخی کشورها به بهانه‌های مختلف و البته نبود پشتوانه اجرایی، در مورد پناهندگان زیست محیطی رعایت نمی‌گردد و دولت‌ها براساس سیاست‌های داخلی خود که همواره اتباع خود را مقدم می‌دانند، از رعایت این قبیل موارد شانه خالی می‌کنند.

نتایج پژوهش حاضر نشانگر این مطلب است در راستای حمایت بین‌المللی از پناه جویان زیست محیطی، در جهت عدم اعاده و دیگر حقوق ایشان، در اسناد و مجامع بین‌المللی کمبودهایی وجود دارد. در این راستا طرح‌ریزی یک کنوانسیون بین‌المللی برای حمایت آن‌ها، می‌تواند حاکی از یک تغییر پارادایم در نظام بین‌المللی حقوق بشر و چهارچوب‌های حمایتی معطوف به تضمین حیات شرافتمندانه انسان باشد. در این بین نباید از مشارکت و همکاری دولت‌ها در به رسمیت شناختن این نوع پناهندگان و حقوق آن‌ها، حمایت و اجرای اصل منع اعاده در موردشان، غافل ماند. به طور کلی در حقوق پناهندگان تعهداتی وجود دارد که ممکن است گستره اعمال آن‌ها فراتر از حیطه صلاحیت دولت‌ها باشد، زیرا مربوط به اصول با دغدغه مشترک هستند و برخلاف ساختار کلی حقوق بین‌الملل می‌باشند که مسئولیت را به صلاحیت حاکمیتی در یک نظام دولت محور مربوط می‌نماید.

ملاحظات اخلاقی: موارد مربوط به اخلاق در پژوهش و نیز امانتداری در استناد به متون و ارجاعات مقاله تماماً رعایت گردیده است.

تعارض منافع: تعارض منافع در این مقاله وجود ندارد.

تأمین اعتبار پژوهش: این پژوهش بدون تأمین اعتبار مالی نگارش یافته است.

منابع

فارسی

- اسداله زاده، علی، ۱۳۹۶، نقد مفهوم جهان شمولی حقوق بشر با تکیه بر اعلامیه جهانی حقوق بشر، **نشریه اندیشه‌های حقوق عمومی**، شماره ۲.

- اسدی پور، احسان، ۱۳۹۶، مقایسه تطبیقی حقوق مهاجرین در حقوق ایران و حقوق بین‌الملل با تأکید بر مهاجرین افغان، **پایان‌نامه کارشناسی ارشد حقوق بین‌الملل عمومی**، دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران غرب.

- جلالیان، عسکر، ۱۳۹۹، امکان سنجی توسعه مفهوم جرائم بین‌المللی به جرائم محیط زیستی با تأکید بر اصل توسعه پایدار، **آموزش محیط زیست و توسعه پایدار**، شماره ۲.

- خواجه پور، زهرا و حدادیان، محمدعلی، ۱۳۹۵، بررسی پناهندگی در حقوق بین‌الملل، **کنفرانس**

بین‌المللی نوآوری در علوم و تکنولوژی.

- رنجبرزاده، جواد و جلالیان، عسکر، ۱۴۰۰، خلأ قواعد محیط زیستی در حقوق تجارت بین‌الملل، **فصلنامه**

تحقیقات حقوق قضایی، شماره ۳.

- سیفی آتشگاه، بابک، ۱۳۹۹، بررسی تطبیقی حقوق پناهندگی در فقه امامیه و کنوانسیون ۱۹۵۱ ژنو، **فصلنامه**

پژوهش‌های حقوق تطبیقی عدل و انصاف، شماره ۱۰.

- صفایی، جواد، ۱۳۷۴، **توسعه و تحول حقوق پناهندگان**، چاپ اول، تهران، دفتر مطالعات سیاسی و

بین‌المللی وزارت امور خارجه.

- عبادی، شیرین، ۱۳۸۵، **حقوق پناهندگان** (نگاهی به مسائل حقوقی پناهندگان در ایران)، تهران، انتشارات گنج دانش.

- ناصرزاده، هوشنگ، ۱۳۷۲، **اعلامیه‌های حقوق بشر**، تهران، انتشارات مؤسسه انتشارات جهاد دانشگاهی تهران.

- نجفی اسفاد، مرتضی و جلالیان، عسکر، ۱۳۹۱، ضرورت تأسیس دادگاه بین‌الملل محیط زیست جهت حمایت

کیفری و حقوقی از محیط زیست در مقابل خسارات وارده در جنگ ۲۲ روزه غزه، **راهبرد**، شماره ۶۳.

- نظری تاج آبادی، حمید، ۱۳۶۹، **بررسی جنبه‌های مختلف حقوقی مسئله پناهندگی**، تهران، دفتر

انتشارات مطالعات سیاسی و بین‌المللی.

لاتین

- Carton, J, 2018, Complicated Refugees: A Study of the 1951 Geneva Convention Grounds in Aleksandar Hemon's Life Narrative. *Law & Literature*, 30(2).
- El-Hinnawi E, 1985, *Environmental Refugees*. New York: United Nations Publications.
- Goodwin-Gill, G. S. , & McAdam, J, 2021, *the refugee in international law*. Oxford University Press.
- McAdam, J, 2011, Swimming against the Tide: Why a Climate Change Displacement Treaty is Not the Answer, *Journal of International Refugee Law*, Vol. 23, No. 1.
- Podesta, John, 2019, The Climate Crisis, Migration, and Refugees, Brookings (blog), July 25, <https://www.brookings.edu/research/the-climate-crisis-migration-and-refugees/>.
- Tuit, P, 1999, Rethinking the refugee concept. *Refugee rights and realities*, 106.
- UNFCCC, 2016, *New Data Brings New Answers to Climate Migration: Experts Set Out Latest Advances in Bonn*, Bonn: 19 May, Retrieved from: <http://newsroom.unfccc.int/unfccc-newsroom/human-mobility-and-the-paris-agreement/>.
- Vanheule, R, 2000, The principle of non-refoulement in the 1951 Geneva refugee convention and contemporary asylum practice. *Časopis pro právní vědu a praxi*, 8(2).
- Zieck, M, 2015, Guidelines on International Protection No. 11: Prima Facie Recognition of Refugee Status (UNHCR). *International Legal Materials*, 54(6).

قوانین

- قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران

- آئین نامه پناهندگان مصوب ۱۳۴۲/۰۹/۲۵

- Feasibility of Referring to Adjustment Theory in Iranian Law as a Solution in Contractual Excuse - **Roshan Ali Shekari, Sayyed Mostafa Milani**
- Criminal Protection of the Rights of Future Generations in International Documents - **Adel Sarikhani, Mostafa Karami Pour**
- Analysis of the Right of the People to Control the Government from the Point of View of Ali (PBUH) by Looking at the Constitution of the Islamic Republic of Iran - **Ebrahim Musazadeh, Mohammad Salehi**
- Reflections on the Legislation of Oath (Qassameh) According to the Science of Criminalistics - **Mohammad Ali Hajidehabadi, Ruhollah Shamshiri**
- Rereading Interactions (Some Religious Groups and Actors in the International System) the Field of Terrorism as a Means of Achieving National Interests with an Emphasis on Legal Responsibilities in Islamic Countries - **Sayyed Mohammadreza Mousavifard, Hamidreza Norozian, Arefeh Kordi Nasab, Nafiseh Tosi, Ayda GHasem Zadeh**
- The Principle of Prohibition of Repatriation of Refugees from the Perspective of Human Rights Documents with Emphasis on Environmental Refugees - **Mahnaz Khorsandi, Asgar Jalalian**
- Dangers of Prioritizing Financial Issues in Legal Professions - **Mohammad Setayesh Pur, Maryam Faraji Tark**
- The Rulings and Effects of Permission in the Legal System of Iran and France - **Hasan Najjarha**
- Comparison of the Actus Reus of the Crime of Computer Fraud with Traditional - **Ali Paidarfard, Javad Naderi ooj Boghzi, Ahmadreza Emtehani**
- Theoretical Foundations of Military Weapons Equipment Control with an Emphasis on Contradictory Stands of UN and WTO on Conventional Military Weapons Trade - **Pouria Ebrahimzadeh, Somayeh Rahmanian**
- Child and Childhood from the Perspective of Philosophy and Literature - **Maryam SHA'ban**
- Validity of Sealed Order in Civil and Criminal Cases - **Amir Mohammadi, Mohammadmahdi Heydari, Soheyla Moradi GHaleh**
- The Status of the Kosovo Specialist Branches in Global Criminal Justice System - **Mostafa Fazaeli, Arash Maleki**
- Criminalization of Informing the Contrary in Iranian Law - **Saeed Asadzadeh, Fatemeh Ahadi, Mojtaba Kanjori**
- The Actions of Foreign Companies Regarding Iraq's Use of Chemical Weapons in Holy Defense from the Perspective of International Responsibility Rights - **Mohammad Setayesh Pur, Pamian Shafae**
- Sociological and Criminological Review of the Phenomenon of Prostitution in the International System and Iran with Emphasis on the Teachings of Islamic Criminology - **Sayyed Mohammadreza Mousavifard, Asad Akhzari Fard, Ali Mardan Ahmadi**
- The Police's Interaction with the Crime Prevention Institutions - **Mina Momeni, Sayyed Mahdi Ahmadi Musavi**
- Immigrant Children's Rights in National and International Documents - **Reza Khaje Nooredini, Sayede Parisa Mirabi**
- The Real Competency of Criminal Laws from the Perspective of Islamic Law - **Mostafa Karami Pour, Mona Rajabzade Baghi**
- Exploring the Shift from Physical to Cybercrime at the Onset of the COVID-19 Pandemic with an Approach to Routine Activity Theory - **Maryam Kamaei**
- The Position of British Security Officers in the Detection of Crimes - **Zahra Vahabi, Arash Razmi**
- The Independence of Judges in the Legal System of the Islamic Republic of Iran in the Light of the Teachings of Islam - **Mohammad Setayesh Pur, Fatemeh Zahra Aslan**
- Legal Conditions and Legal and Criminal Dimensions of Intellectual Property in the Legal System of the Islamic Republic of Iran - **Somayeh Zilabi, Sadeh Fetili, Ebrahim Moghaddam**
- Feasibility Study of the Realization of the Idea of Criminalization (Crime of Civil Liability of Managers) from Theory to Practice Based on the Approaches of the Model of Criminal Responsibility Model of the Law of Strategic Action to Cancel of Sanctions - **Sayyed Mohammadreza Mousavifard, Hamidreza Norozian, Nafiseh Dharovieh, Mohammad Rasol Ansari Nia, Neda Haghghi**
- Jurisprudential-Legal Evaluation of the Real Multiplicity in the Hodood, Retaliation and Diat - **Ali Mohammadi Jurkoye, Ahmadreza Emtehani, Javad Naderi ooj Boghzi**
- The Position and Role of the People in the Establishment and Continuation of Ummat and Imamat System In the Light of Martyr Beheshti's Opinions - **Mohammad Sadeq Darivand**
- Mediation, Participatory Justice System, Third Generation Criminal Justice System and the Rights of Parties the Lawsuit - **Sadeh Fetili, Mohammad Fetili, Ebrahim Moghaddam**